

SHARQ MUTAFFAKKIRLARINING OILAVIY MUNOSABATLARNI TARKIB TOPTIRISHGA OID QARASHLARI

Norqo'ziyeva Manzura Abduraxmonovna

JDPI Maktabgacha ta'lim metodikasi

kafedrası o'qituvchisi

Sanaqulova Sitora

JDPI Maktabgacha ta'lim yo'nalishi

3-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada oila muhiti, oila a'zolarining o'zaro yuksak axloqiy munosabatlarning mazmuni yoritilgan.

Аннотация: В статье раскрывается семейная среда, содержание высоких нравственных отношений между членами семьи.

Annotation: This article describes the family environment, the content of high moral relations between family members

Kalit so'zlar: Oila, milliy tarbiya, axloq, odob, insoniy munosabatlar, mehr-u oqibat, farzand tarbiyasi

Oila ijtimoiy hayotning doimiy ekanligini avlodlarning davomiyligini, tarbiyaning bosqichma bosqichligini boshqaradigan kelajak avlod uchun farzandlar qanday bo'lib yetishishiga o'z tasirini o'tkazadigan makon hisoblanadi. Jamiyatning iqtisodiy, madaniy, ma'naviy va ijtimoiy rivojlanishi oilada bolalar tarbiyasi bilan bevosita uzviy bog'liq. Har bir kishi ilk rivojlanishni oiladan shakllantiradi. Oila mehr - muhabbat, jipslik, birdamlik, manbaidir. Ana shu o'zbekona qadriyatlar asosida jamiyat rivojlanib boradi. Haqiqatdan ham asrlar davomida sharqona va milliy tarbiyada shaxsning umuminsoniy umummadaniy dunyoqarashi shakllanishi oiladan boshlanadi. Inson farzandining milliy tarbiyasi asosida manaviy tomondan salohiyati rivojlanib boradi. Milliy tarbiya bu - ota bobolarimiz tomonidan qadrlangan eng buyuk hislatlarning oilada farzandlarga singdirish asosida yuzaga chiqib boradi. Qadimdan sharq mutaffakkirlarimiz o'z asarlarida oila tarbiya o'chog'i sifatida qarab kelganlar. Oila tarbiya o'chog'i ekanligi, oilada farzand tarbiyasi buyuk mutaffakkirlarimiz asarlarida xam o'z

aksini topgan. Sharq mutafakkirlarining barchasini g'oyaviy jihatdan birlashtirgan asos shu bo'lganki, ular shaxs tarbiyasi va kamolotida oilaning o'rnini, ota-ona va yaqin kishilarning yo'naltiruvchi va tarbiyalovchi vazifalariga alohida e'tibor berganlar. Ular faqat oiladagina rivojlanishi mumkin bo'lgan sifatlar – halollik, poklik, mardlik, mehribonlik, haqqo'ylik kabi qator fazilatlarni barcha sifatlardan yuqori qo'yishlari bilan birga insoniy munosabatlarda nomoyon bo'lgan yuksak fazilatlar, avvalo, ota-onadan bolaga o'tishi va ularning jamiyat taraqqiyotiga ijobiy ta'siri kabi qimmatli fikrlar va bu boradagi amaliy ko'rsatmalarni o'z falsafiy-axloqiy, sotsiologik va psixologik qarashlarida ifodalab berganlar. O'rta asrlarning buyuk arbobi, olim-ensiklopedist Abu Rayhon Beruniy (973-1048) ko'pgina asarlarida inson odobi va axloqi xususidagi noyob fikrlar o'z ifodasini topgan, Mutaffakkir o'zining "Minerologiya", "Geodeziya", "Hindiston", "O'tgan avlodlar obidalari" nomli asarlarida ayol shaxsi, uning kamoloti, aql-idroki, halovat va lazzati, sabr-toqat va kamtarlik, go'zallik va did, poklik va xudbinlik kabi tushunchalarga inson ruhiyatining bilimdoni sifatida ta'rif bergan. Abu Nasr Forobiyning inson kamoloti, baxti, ta'lim va tarbiyasi, umuman axloqi, dinga munosabati haqidagi qarashlari umumfalsafiy qarashlar va tushuntirishlardan iborat o'g'it bo'lib, axloq nazariyasini boyitadi. Uning ta'limotlarida keltirilishicha, haqiqiy baxt bir odamning boshqasiga nisbatan g'ayirligi, zulmi yo'qolgandagina bo'ladi, oila a'zolarining bir-biriga samimiy munosabatlari, mehr-u oqibatlari esa ana shu oiladagi odamlarning baxtini tashkil qiladi. Yusuf Xos Hojib o'zining "Qutadg'u -bilig" asarida Oilaviy tarbiya-bolalarning axloqiy qiyofasini shakllantirishda eng asosiy narsaligini alohida ta'kidlaydi. "Mobodo, bolalarning xulq-atvori yomon bo'lsa, bunda gap bolada emas ota aybdor", - deydi. Bu fikrdan har bir oilada ota-onalar o'z farzandlariga doimo barcha sohalarda namuna bo'lishlari shart degan g'oyani qo'yish mumkin. O'zining nabirasi Gilonshohga atab yozgan "Qobusnoma" asarlari bilan dunyoga mashxur allomalarimizdan biri Kaykovus ham o'z asarlarida oilaning muqaddas ekanligi, uning farzand tarbiyasiga alohida o'rnini mavjudligini ta'kidlab o'tadi. Oilaviy munosabatlar va bu sohaga oid qarashlar tizimida Sharq

mutaffakkirlaridan Abu Ali ibn Sinoning pedagogik va psixologik qarashlari ijtimoiy asosda qurilgan bo'lib, u bola tarbiyasida umuminsoniy tamoyilining qo'llanilishini yo'qlab chiqqan va tarbiyachi ota-onalarga bolan qattiq tana jazosidan ko'ra, shaxsiy ibrat orqali tarbiyalash ma'qulligini uqtirgan. Axloqiy tarbiya masalalarida alloma oilaning o'rnini alohida ta'kidlangan. Oila va oilaviy munosabatlar masalasi uning "Tadbiri manzil" asarida o'ziga xos tarzda bayon etilgan. Ibn Sinoning bola tarbiyasi, tarbiya psixologiyasi va rahbarlarga qo'ygan ushbu talablari o'sha davrda qanchalik taraqqiyparvar va zarur bo'lsa, bizning bugungi kunimizda ham u o'z kuchini yo'qotgani yo'q.

Xulosa qilib aytganda, oila muhiti - bu qandaydir tarbiya vositasi emas, balki ota-onalarning va katta yoshdagi kishilarning har taraflama olib boradigan tarbiyaviy ish natijalari, oila a'zolarining o'zaro yuksak axloqiy munosabatlarning yig'indisi va nihoyat kattalarning bolalarga ijobiy ta'sir ko'rsatish namunasi natijasidir. Oila tarbiyaning asosi, makoni va poydevoridir. Bolaning kim bo'lib etishishi, asosan, oiladagi muhitga – tarbiyaviy ta'sirga bog'liq. Oila tarbiyasining samarasi bevosita oilada ota-onalar obro'si va shaxsan namuna ko'rsatishlariga bog'liq. Axloq-odobga oid hadislarning birida "Har bir ota o'z farzandlariga xulqi odobdan buyukroq meros berolmaydi", -deyilgan. O'zbek xalq maqollaridan birida "Har kim ekkanini o'rar", -deb bejiz ta'kidlanmagan.

Shunday ekan, oilada ota-onalarning farzandlar oldida obro'ga ega bo'lishi yuqorida sanab ko'rsatilgan ota-onalar obro'sining tarkibiy qismlarini ota-onalarning ilmiy-nazariy o'zlashtirishlari va ularni oila sharoitida farzandlar tarbiyasida nuqsonlarsiz, uzluksiz qo'llash bilan bog'liq ko'nikma va tajribalari bilan amalga oshiriladi hamda oila tarbiyasining samaradorligini ta'minlashga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyot

1. Pedagogika fanning barkamol avlodni shakllantirishdagi o'rnini. (4-qism) T.: Sangzor. 2003 y. 116b.

2. To'raqulov X.A.. Bo'lajak pedagoglarni kasbiy faoliyatiga tayyorlashda g'oyaviy – axloqiy tarbiya. T.: Fan va texnologiya. 2010 y. 136 b.
3. Musurmonova O. Oila ma'naviyati – milliy g'urur. Toshkent, 1999.
4. <https://xs.uz/uzkr/post/oquvchilarni-kasbga-jonaltirish-muammolari-nega-bartaraf-bolmayapti>
5. Manzura, N. (2021). Sustainable Activity in the Teaching Profession and Its Foundations. *Psychology and Education Journal*, 58(2), 1339-1345
6. Norquziyeva, M. (2020). Бўлажак ўқитувчиларнинг касбга муносабатини ўзгартириш-касбий барқарорликни таъминлаш гарови. Архив Научных Публикаций JSPI.
7. Abdurahmonovna, N. M. (2021). Pedagogical and Psychological Aspects of Professional Sustainability of Future Teachers.
8. Norquziyeva, M. (2021). Xalq og'zaki ijodi asosida o'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash: xalq og'zaki ijodi asosida o'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash. *журнал дошкольного образования*, 2(2). извлечено от <https://presedu.jspi.uz/index.php/presedu/article/view/832>
9. Content of developing the creative abilities of teachers of higher educational institutions
Хасанова Gulnoza Ilhomovna
10. www.ziyonet.uz
11. www.google.uz